

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par invazīvu svešzemju sugu introdukcijas un izplatīšanās profilaksi un pārvaldību”

COM(2013) 620 final – 2013/0307 (COD)

(2014/C 177/15)

Ziņotājs: **Georges Cingal**

Eiropas Parlaments 2013. gada 12. septembrī un Padome 2013. gada 20. septembrī saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 192. panta 1. punktu un 304. pantu nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

“Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par invazīvu svešzemju sugu introdukcijas un izplatīšanās profilaksi un pārvaldību”

COM(2013) 620 final – 2013/0307 (COD).

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2014. gada 7. janvārī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 495. plenārajā sesijā, kas notika 2014. gada 21. un 22. janvārī (22. janvāra sēdē), ar 143 balsīm par, 1 balsi pret un 4 atturēties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK atzinīgi vērtē Komisijas paziņojumu un vēlmi pieņemt ES juridisku instrumentu, kas jo īpaši nepieciešams klimata problēmu dēļ (dabiskā migrācija ziemeļu virzienā), bet vēlas uzsvērt, ka tiem, kas jau sen cēla trauksmi, reakcija var šķist novēlota. EESK uzskata, ka Komisijai vajadzētu pārliecināties, vai paziņojuma virsraksts dažādās ES valodās ir zinātniekiem pieņemams. Franču valodas tekstā Komiteja dod priekšroku jēdzienam “invazīvās (vai ekspanzīvās) svešzemju sugas (ISS)” (uz latviešu valodas tulkojumu neattiecas).

1.2. EESK uzskata, ka invazīvu sugu apkarošana būtu jāuzskata par svarīgu Eiropas mērķi. Komiteja atzinīgi vērtē Komisijas apņemšanos ieviest vispārēju mehānismu cīņai ar invazīvajām svešzemju sugām. Tomēr EESK iesaka Komisijai labāk izskaidrot šo problēmu cēloņus, lai kļūtu skaidra dalībnieku masveida mobilizācijas nepieciešamība ar mērķi sniegt jebkādu noderīgu informāciju struktūrai, kas atbild par šo jautājumu. EESK arī iesaka Komisijai paturēt prātā jau paveikto un iegūto pieredzi, piemēram, LIFE programmas ietvaros apkarojot to ievesto sugu izplatīšanos, kas rada problēmas. Komiteja apšauba invazīvo sugu saraksta ierobežošanu līdz 50.

1.3. EESK atzinīgi vērtē Komisijas vēlmi iesaistīt iedzīvotājus cīņā ar šobrīd apzinātajām invazīvajām svešzemju sugām. Tomēr EESK vēlētos, lai Komisija aicina iedzīvotājus iepazīties ar informāciju un piedalīties preventīvos pasākumos. EESK uzsver pilsoniskās sabiedrības organizāciju nozīmīgo lomu, jo sevišķi dabas teritoriju vai atpūtas zonu pārvaldībā.

1.4. Tāpēc EESK aicina Komisiju izskatīt iespēju izveidot Eiropas Invazīvo augu sugu novērošanas centru, kas vienlaikus būtu atbildīgs par Eiropas rezultātu pārskatu un par informācijas apmaiņu ar valstīm ārpus ES. EESK uzskata, ka šim novērošanas centram vajadzētu būt skaidri noteiktam zinātnieku un ES iedzīvotāju kontaktpunktam, kas tos iesaistītu konkrētu problēmu risināšanā. Tas ļautu pilnīgāk izmantot vietējās iniciatīvas un kodolīgā komunikācijas programmā (tīmekļa vietnē) izcelt konvergenci. EESK uzskata, ka tāda novērošanas centra izveide, kas rūpētos par transversālu un starpdisciplīnu jautājumu risināšanu, iespējams, labvēlīgi ietekmētu vispārējo mobilizāciju, kas nepieciešama ekspertiem, vietējiem dalībniekiem un projektu īstenotājiem.

1.5. EESK cer, ka šie noteikumi tiks iesniegti vēl šajā Eiropas Parlamenta pilnvaru termiņā, jo tādējādi tos varētu ieviest vēl līdz 2016. gadam. Piedāvatajai uzraudzības sistēmai ir nepieciešams zinātniskās kopienas apstiprinājums un tai jāveicina Konvencijā par bioloģisko daudzveidību ieteiktā identifikācijas saraksta izstrāde, kas izcelta 9. mērķī: “Līdz 2020. gadam tiks noteiktas un prioritārā secībā klasificētas invazīvās svešzemju sugas un to introdukcijas ceļi, prioritārās sugas tiks kontrolētas vai izskaustas un tiks ieviesti pasākumi to ieviešanas ceļu pārvaldībai, lai novērstu to introdukciju un ieviešanos”. EESK aicina Komisiju apsvērt iespēju izveidot, balstoties uz Regulu (EK) Nr. 338/97, tādu zinātniskās analīzes grupu, kas varētu šo sarakstu mainīt.

1.6. EESK atzinīgi vērtē to, ka caur ISS problemātiku Komisija interesējas par novārtā atstātām teritorijām (slikta augsne, agrākās dzelzceļa līnijas u. c.), kas bieži vien kļūst par invāzijas avotiem un izplatīšanās vai kolonizācijas kanāliem. EESK cer, ka rīcība, kas vērsta uz sākotnējo problemātisko sugu izskaušanu, dos iespēju veidot specializētus uzņēmumus un darba vietas.

2. Pamatojums un Komisijas priekšlikuma kopsavilkums

2.1. Invazīvās svešzemju sugas (ISS) būtiski ietekmē bioloģisko daudzveidību. Tās ir viens no galvenajiem un arvien biežāk vērojamiem bioloģiskās daudzveidības samazināšanās un sugu izzušanas iemesliem. Runājot par sociālajām un ekonomiskajām sekām, ISS var būt slimību pārnēsātājas vai tiešā veidā izraisīt veselības problēmas (piemēram, astmu, dermatītu un alerģijas). Tās var arī kaitēt infrastruktūrai un atpūtas un izklaides vietām, traucēt mežsaimniecībā vai radīt zaudējumus lauksaimniecībā. Tiek lēsts, ka ISS Savienībai izmaksā vismaz EUR 12 miljardus gadā, un zaudējumu izmaksas turpina palielināties ⁽¹⁾.

2.2. Dalībvalstis īsteno pasākumus cīņai ar ISS, bet rīcība galvenokārt ir reaģējoša ar mērķi pēc iespējas samazināt jau nodarīto kaitējumu, nepievēršot pietiekamu uzmanību profilaksei vai jaunu apdraudējumu apzināšanai un apkarošanai. Veiktie pasākumi ir izklaidēti un bieži vien vāji koordinēti, turklāt daudzas sugas tiek aizmirstas. ISS neievēro valstu robežas un var viegli izplatīties no vienas dalībvalsts uz citu. Tāpēc ar valsts mēroga rīcību nepietiks, lai pasargātu Savienību no atsevišķu ISS radītā apdraudējuma. Turklāt šāda fragmentāra pieeja var radīt situāciju, ka vienā dalībvalstī īstenoto pasākumu efektivitāti apdraud kaimiņos esošo dalībvalstu bezdarbība.

2.3. Priekšlikuma mērķis ir izveidot regulējumu rīcībai, lai novērstu, līdz minimumam samazinātu un ierobežotu ISS negatīvo ietekmi uz bioloģisko daudzveidību un ekosistēmu pakalpojumiem. Tas paredzēts arī, lai samazinātu sociālo un ekonomisko kaitējumu. Šajā nolūkā ir iecerēts saskaņot rīcību, koncentrēt resursus uz prioritārām sugām un pastiprināt profilakses pasākumus saskaņā ar Konvencijā par bioloģisko daudzveidību paredzēto pieeju un ar Savienības augu un dzīvnieku veselības režīmiem. Faktiski šis priekšlikums ir mēģinājums sasniegt šos mērķus ar tādu pasākumu palīdzību, kuri attiecas uz ISS apzinātu introdukciju Savienībā un to apzinātu izplatīšanu vidē, ISS neapzinātu introdukciju un izplatīšanu, nepieciešamību izveidot agrīnas brīdināšanas un ātras reaģēšanas sistēmu un nepieciešamību pārvaldīt ISS izplatību visā Savienībā.

2.4. "Kopsavilkums sabiedrībai", kas tika izstrādāts pēc apspriešanās un pieejams Komisijas tīmekļa vietnē, ir nepārprotams.

3. Vispārīgas piezīmes

3.1. Komisija beidzot reaģē uz profesionālu dabas pētnieku vai amatieru trauksmes ziņojumiem, kurus ļoti bieži atspoguļoja žurnālisti visos plašsaziņas līdzekļos. Komisija arī sniedz atbildi vietējo un reģionālo pašvaldību atbildīgajām amatpersonām, kuras vietējā līmenī jau sākušas rīkoties. Komisija ierosina preventīvajā politikā pārdomāti piemērot piesardzības principu tajos gadījumos, kad apdraudējums ir apstiprināts, vai ja ir identificēta jauna problēma. Komiteja to vērtē atzinīgi vēl jo vairāk tāpēc, ka paziņojums ir tālejošs un atbilst vērīgam uzdevumam. Atzinums NAT/433 ⁽²⁾ tika pieņemts bez iebildumiem 2009. gada 11. jūnijā. Jau toreiz Komiteja sagatavoja pārdomātus ieteikumus. Komiteja pauž nožēlu, ka ir vajadzīgs tik ilgs laiks, lai ieviestu rīcības plānus bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai, īpaši tad, ja sociālās vai ekonomiskās aktivitātes ir balstītas uz svarīgām ekosistēmām.

3.2. Komisijas priekšlikuma mērķis ir ar regulas palīdzību pavērt iespējas visu veidu bioloģiskas invāzijas apkarošanai. Bioloģiska invāzija ir tādu ievesto sugu izplatīšanās, kuras pārņem teritoriju un rada tajā kaitējumu (Starptautiskās Dabas un dabas resursu aizsardzības savienības (IUCN) definīcija). Ir trīs veidu kaitējums: draudi mūsu ekosistēmu bioloģiskajai daudzveidībai; dažkārt – draudi atsevišķu iedzīvotāju grupu veselībai; draudi atsevišķām ekonomikas darbībām. Dalībvalstīm būs tieši jāpārvalda tie gadījumi, kas saistīti ar kādas sugas izplatīšanos, kura nāk no viena reģiona un rada problēmas citā. Līdz ar to problēmas, ko rada samu populācija, būs jārisina katrā konkrētā gadījumā atsevišķi saskaņā ar subsidiaritātes principu.

3.3. Komiteja pozitīvi vērtē izglītojošo darbu, ko paveikusi Eiropas Vides aģentūra un Vides ģenerāldirektorāts, kas nesen publicējis tematisku brošūru par ISS (*Science For Environment Policy: Thematic issue on Invasive Alien Species*, 18.09.2013.).

⁽¹⁾ COM(2013) 620 final.

⁽²⁾ EESK atzinums par tematu "Ceļā uz stratēģiju par invazīvajām sugām", OV C 306, 16.12.2009., 42. lpp.

3.4. Komisija par pamatprincipu ir izvēlējusies sākotnēji par prioritārām noteikt 3 % no aptuveni 1 500 invazīvajām svešzemju sugām, kas ieviesušās Eiropā. EESK konstatē, ka šādai izvēlei nav nekāda zinātniska pamata un ka tā izdarīta ierobežotu budžeta līdzekļu dēļ. EESK atzinīgi vērtē Komisijas darbu starptautiskajā līmenī un dialogu ar dalībvalstīm, kas jau uzsākušas ISS pārvaldību. EESK aicina Komisiju apsvērt iespēju izveidot, balstoties uz Regulu (EK) Nr. 338/97, tādu zinātniskās analīzes grupu, kas varētu minēto sarakstu mainīt.

4. Īpašas piezīmes

4.1. Komisija rūpīgi analizējusi visas problēmas, tomēr šķiet, ka franču valodā (un varbūt arī citās valodās) pastāv terminoloģijas problēmas. Būtu jāatgādina atšķirība starp invazīvajām sugām un ekspansīvajām: invazīvās sugas ir no cita reģiona, savukārt ekspansīvas var būt autohtonas sugas, kurām ir tik liels vairošanās potenciāls, ka tās var pārmērīgi dominēt kādā vidē, tādējādi padarot to nabadzīgāku. Ja pieņemam šo definīciju, vajadzētu pārliecināties, vai paziņojuma virsraksts franču valodā ir vispārēji pieņemams. Komisija "Kopsavilkumā sabiedrībai" franču valodā lietoja jēdzienu "ekspansīvās svešzemju sugas" (*espèces allogènes envahissantes*). Tāpēc vajadzētu pārliecināties, vai jēdziens "*espèce exotique envahissante*" (ekspansīvās eksotiskās sugas), kas ir bieži lietots, piemēram, Valonijā, neizraisa negatīvu reakciju bioloģu – šā jautājuma speciālistu vidū. Šī terminoloģijas problēma ir konstatēta franču valodā, bet ir jāpārbauda, vai tā nepastāv arī citās valodās.

4.2. Paziņojumā vajadzētu pilnīgāk izklāstīt, kāpēc situācija ir tik nopietna, īpaši tāpēc, ka tā joprojām pasliktinās. Obligāti ir jāizskaidro, ka izplatīšanās parādības tiek novērotas galvenokārt tad, kad attiecīgā suga neinteresē patērētājus (*predators*), kad tā nesaskaras ar cilvēka darbību (pilsētu teritorijās), kā arī tāpēc, ka šī suga izplatās grūti pieejamās vietās. Jebkurā gadījumā veidojas izplatīšanās perēklis: ludvīģijas (*Ludwigia*), daudzlapes (*Myriophyllum*), Japānas sūrene (*Fallopia japonica*) izplatās mitrās zonās; Pampu zāle (*Gynerium*), budleja (*Buddleia*), ošlapu kļava (*Acer negundo*), Japānas laka koks (*Toxicodendron vernicifluum*) – praktiski visur. Paziņojumā arī ir pamatoti norādīts, ka dažas sugas ir uzņemtas labvēlīgi. Šajā saistībā vajadzētu atcerēties, ka šīs ievestās sugas tika cildinātas tāpēc, ka tās spēja aklimatizēties – joprojām lielā cieņā ir baltā akācija (*Robinia pseudoacacia*), jo no tās var izgatavot mēbeles, tās izturīgā koksne ir piemērota dārza mēbeļiem, no tās tiek iegūti medus. Savukārt tiek pausta nožēla par Sosnovska latvāņa (*Heraclium spp.*) ieviešanu skābbarības ražošanas nolūkā, jo tā izplatīšanās apdraud bioloģisko daudzveidību un tā izdalītais toksīns var izraisīt smagus apdegumus.

4.3. Komisija nav pietiekami uzsvērusi būtiskās vides problēmas, kuras apzinājuši, piemēram, *Natura 2000* teritoriju apsaimniekotāji. EESK vēlētos zināt, vai neviens par to nevēlējās vainīgs. NVO atceras, ka tās ilgus gadus veltīgi prasīja aizliegt eksotisko bruņurupuču ieviešanu. Šo problēmu sāka risināt tikai tad, kad tika iegūti pierādījumi, ka tie vairojas dabiskajās dzīvotnēs. EESK uzskata, ka šis paziņojums ir izstrādāts ar lielu novēlošanos, tomēr pauž gandarījumu par to, ka tagad gaidāmas pozitīvas pārmaiņas.

4.4. Komisija norāda uz tiesību aktiem citās valstīs. Tas ir pozitīvi, tomēr varbūt būtu labāk atklāti paziņot, ka ir nolemts balstīties uz ārvalstu labāko pieredzi. Uzmanības vērtā ir starptautiskā iniciatīva – Ambrozijas diena (*Ragweed Day*), kas norisinās vasaras pirmajā sestdienā, lai cīnītos pret alerģiju izraisošu augu izplatīšanos (Ambrozija (*Ambrosia artemisiifolia*) ir invazīvs augs, kas aug jebkurā augsnē, ja vien nesastop pārāk stipru konkurenci). Rūpniecības jomā ES vedināja risinājumu meklēt, sekojot acinājumam dalībvalstīm apzināt labākās pieejamās tehnoloģijas un iedvesmoties no tām.

4.5. Komisija uzsver, ka "tagadējā Savienības rīcība atstāj lielāko daļu ISS bez ievērības". EESK, tāpat kā Komisija, ir sarūgtināta par šo situāciju, tomēr atgādina Komisijai, ka vides jautājumiem vajadzētu būt iekļautiem visās nozaru politikas jomās. EESK vēlētos, lai Komisija izskaidro, piemēram, kā šos problēmjautājumus varētu ņemt vērā kopējā lauksaimniecības politikā. Ir jārisina, piemēram, problēma saistībā ar dabisko pļavu aizaugšanu ar ludvīģijām (*Ludwigia grandiflora*).

4.6. Komisija šo problēmu ir analizējusi ļoti rūpīgi, taču abstraktā veidā. EESK vēlas noskaidrot, vai nebūtu lietderīgi minēt konkrētus piemērus: Āzijas mārīti (*Harmonia axyridis*) vai melno ķirsi (*Prunus serotina*) kā apzināti ieviestas sugas, alģes *Caulerpa taxifolia* un Āzijas sirseņus (*Vespa velutina*) kā neapzināti ieviestas sugas. Varbūt varētu arī minēt samu pašreizējo bezatbildīgo ieviešanu (īpašs apzinātas ieviešanas gadījums). Pretējā gadījumā EESK iesaka Komisijai citēt tās sagatavotos dokumentus (lieliska brošūra, kas izdota 2009. gadā), kā arī pievienot saites uz attiecīgiem tīmekļa resursiem.

4.7. Regulas priekšlikuma modeļu analīze ir skaidra, un 2.4. risinājuma izvēle ir pašsaprotama: dalībvalstis būs atbildīgas par rīcību, tiklīdz būs identificēta jauna problēma (informācijas nodošana, situācijas analīze, ierosinātā rīcība).

4.8. Šķiet, ka juridiskie aspekti ir atbilstīgi, un priekšlikumam vajadzētu nodrošināt iespēju stāties pretī jebkādai situācijai, kas radusies pagātnē, rodas šobrīd un radīsies nākotnē. Komiteja apšaubā, vai ir pamatoti līdz maksimums piecdesmit sugām ierobežot sarakstu, kurā uzskaitītas Savienībai potenciāli bīstamas invazīvas svešzemju sugas.

4.9. Savukārt finanšu analīze šķiet pārāk optimistiska. Tiklīdz šis mehānisms sāks darboties, informācijas pieplūdums būs tik liels, ka attiecīgajiem dienestiem būs grūti apstrādāt visu informāciju; tādā gadījumā Komisijai nāksies samaksāt par saviem panākumiem!

4.10. Pašreizējā posmā visi aspekti vēl nav noteikti, un dalībvalstu uzdevums būs rast konkrētus risinājumus dažādiem jautājumiem; visbiežāk uzdotais jautājums neapšaubāmi būs par to, kāds ir atbilstošākais paņēmieni kādas dzīvas sugas iznīcināšanai. EESK pauž bažas, ka tas varētu izraisīt polemiku vietējā līmenī.

4.11. Sabiedrības informēšanas un iesaistīšanas jautājums ir apskatīts priekšlikuma V nodaļā, kurā ir analizēti arī šīs problēmas horizontālie aspekti. Profilakse nevar būt vienīgi speciālistu kompetencē. EESK vēlas atgādināt, ka brīdinājumus bieži vien izsaka vietējie dalībnieki un tie adresēti tieši valdībām un/vai Vides ģenerāldirektorātam. Būtu lietderīgi, ja aktīvu ieguldījumu šajā jomā varētu sniegt arī iedzīvotāji, kuriem bieži vien nav kontaktu ar pētniecības iestādēm, lai gan daudzos gadījumos iestādes aicina iedzīvotājus sniegt informāciju. Starp citu, Āzijas sirseņa gadījums lieliski rezumē problēmu kopumā: tas ir dzeļošs Eiropas sirseņa ienaidnieks, kas pārtiek no bitēm medus stropu tuvumā. Iedzīvotāji centās visādiem līdzekļiem iznīcināt šo iekarotāju, bet pēc tam, – atzīstot, ka tas nav iespējams, – mēģināja atrast pēc iespējas tīrāku ķīmisko līdzekli (SO₂). Beigās tika konstatēts, ka pietiek izlaist vistas ganīties ap stropiem, lai nodrošinātu stropu bioloģisku aizsardzību. Tāpēc EESK aicina Komisiju iesaistīt pēc iespējas lielāku iedzīvotāju skaitu ar organizāciju starpniecību (NVO, arodbiedrības utt.).

4.12. Regulas piemērošana (27. pants) šķiet apmierinoša, ciktāl ES neatkārtoti pieredzi ar termiņiem, kas radīja problēmas saistībā ar citiem produktiem, piemēram, dažiem ķīmiskiem produktiem. Labi pārdomāti ir aspekti attiecībā uz tādu sugu iznīcināšanu, kurām nav lielas komerciālas vērtības, kā arī izmaiņas atļauju izsniegšanas kārtībā citām sugām.

Briselē, 2014. gada 22. janvārī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Henri MALOSSE*